

ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 9, Sayı: 122, Kasım 2021, s. 517-527

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.53909>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date

20.10.2021

Yayımlanma Tarihi / The Publication Date

29.11.2021

Öğr. Gör. Hanife YAMAN

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

hanife.cicekli@gop.edu.tr

Orcid: 0000-0003-3082-9912

ANADOLU AĞIZLARINDA “CİMRİLİK” SÖZ VARLIĞININ EŞ ANLAMLILIK YÖNÜNDEN İNCELENMESİ*

Öz

Alt anlamlılık (hyponymy), karşıt anlamlılık (antonymy) ve eş anlamlılık (synonymy) sözcükler arasında kurulan temel semantik ilişkilerdir. Sözcük ya da sözcük grupları arasında kurulan bu ilişkilerden biri de eş anlamlılık, bir dilde iki veya daha fazla sözcük ya da sözcük grubunun anlamca çok yakın bir ilişkiye sahip olmasıdır. Dilde var olup olmadığı sürekli tartışılan bir konu olan eş anlamlılık, dil bilimciler tarafından çoğunlukla mutlak, bilişsel ve yakın eş anlamlılık olmak üzere üç başlık altında tasnif edilir. Ancak bu çalışmada, Cruse (1986) ve Levkovskaya'nın (1956) eş anlamlılık tasnifleri temel alınmış ve eş anlamlı sözcük ya da sözcük grupları bölgesel, stilistik ve yakın eş anlamlılık ilişkileri açısından incelenmiştir. Cimrilik, sadece Türk toplumunda değil birçok toplumda olumsuz duygu değerine sahip kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Anadolu ağızlarında cimrilik kavram alanıyla ilgili çok sayıda eş anlamlı dil unsuru tespit edilmiştir. Bu alışmada, Türkiye'de Halk Ağızından Derleme Sözlüğü başta olmak üzere çeşitli ağız araştırmaları temelinde cimrilik kavram alanıyla ilgili eş anlamlı dil unsurları tespit edilmiş ve bu dil unsurları bölgesel, stilistik ve yakın eş anlamlılık ilişkilerine göre değerlendirilmiştir. Yapılan incelemeler neticesinde Anadolu

* Bu makale, yazarın Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne bağlı olarak hazırlanmakta olan “Anadolu Ağızlarında Eş ve Yakın Anlamlı Sözcükler” adlı doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

ağızlarında cimrilik kavram alanıyla ilgili bölgesel ve stilistik eş anlamlılık sınıfına ait çok sayıda dil unsurunun olduğu belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Anadolu Ağızları, cimrilik, eş anlamlılık, söz varlığı

INVESTIGATION OF “STINGINESS” VOCABULARY IN ANATOLIAN DIALECTS IN TERMS OF SYNONYMY

Abstract

The hyponymy, antonym, and synonymy are the basic semantic relationships established between words. One of these relationships established between words or groups of words is synonymy. Synonymy is when two or more words or phrases in a language have a very close relationship in meaning. Synonym, which is a subject that is constantly debated whether it exists in language, is classified by linguists under three headings, mostly absolute, cognitive, and close synonymy. However, this study was primarily based on Cruse (1986) and Levkovskaya's (1956) synonym classifications and synonymous words or phrases were examined in terms of regional, stylistic, and close synonymy relations. Stinginess emerges as a concept with a negative emotional value not only in Turkish society but also in many societies. Many synonymous language elements related to the concept of stinginess have been identified in Anatolian dialects. In this study, synonymous language elements related to the concept of stinginess were determined on the basis of various dialect researches, especially *Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*, and these dialect researches were evaluated according to regional, stylistic and close synonymy relations. As a result of the examinations, regional and stylistic synonymy types related to the concept of stinginess in Anatolian dialects were determined.

Keywords: Anatolian dialects, stinginess, synonym, vocabulary

GİRİŞ

Sahip oldukları maddi ve manevi varlıklarını kimseyle paylaşmayan/paylaşamayan kimselere *cimri*, bu duruma da *cimrilik* adı verilir. *Güncel Türkçe Sözlükte* *cimri* sözcüğü, “Elindeki parayı harcamaya kıyamayan, bitli, eli sıkı, ekti, hasis, kısmık, kibritçi, mihşicli, nekes, pinti, sıkı, varyemez.”; *cimrilik* ise “Cimri olma durumu, eli sıkılık, imsak, mihşicilik, nekeslik, pintilik, sıkılık.” anlamlarıyla verilmiştir. <https://sozluk.gov.tr> (erişim: 15/10/2021).

Cimrilik, insanın doğasında var olan bir zaaftır ve bu durumun çok farklı sebepleri vardır. Özellikle mal-mülk sevgisi ve gelecek endişesi gibi durumlar, insanlarda bu duygunun ortaya çıkmasındaki etkenlerden bazılarıdır. Genellikle para ve mal biriktirme anlamına gelen cimriliğin derecesi arttıkça bu durum insanlarda psikolojik bir rahatsızlık haline dönüşecek ve hem bireyin kendisinde hem de toplumda çeşitli huzursuzluklar doğuracaktır. Bu durumu Abdurrahman Kasapoğlu şu şekilde özetlemiştir:

“Cimriliğin insanda sebep olduğu olumsuz ruh hali onun diğer davranışlarını etkiler, düşüncesi ve aklını esir alır, para ve mal hırsı kişiliği üzerinde hâkimiyet kurar. Cimri kimseler, katı kalpli, duygusuz, acımasız, bencil ve sadece kendini düşünen kişilik özellikleri geliştirirler. Gönüllerini, duygu dünyalarını fakirleştirirler.” (2007, s. 335).

İslam inancı da insanın doğasında bulunan cimrilik- cömertlik kavramlarına önem vermektedir. Bu iki vasıf hem insanların hem de toplumların şekillenmesini sağlayan araçlardır. Allah-u Teâlâ, Kur’an-ı Kerim’in farklı ayetlerinde cimriliğin bir müminde olmaması gereken huylardan biri olduğunu ve bu kötü huyun insanlara hayır getirmeyeceği ile ilgili olarak şöyle buyurur: “Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.” (Haşr, 59/9).

Adler, “Günümüzde zamandan yana cimriliğe büyük değer veren bilimsel ve ahlaksal bir görüş, insanın zaman ve iş gücü bakımından “tutumlu” (ekonomik) davranmasını ister. (1937, s. 455)” diyerek cimriliğin “tutumluluk” ile karıştırılmaması gerektiğini salık verir.

Bu çalışma, Anadolu ağzlarının söz varlığında “cimrilik” kavramı için kullanılan dil unsurlarını tespit etmek ve bu dil unsurlarını eş anlamlılık türlerine göre incelemek üzerinedir. Ayrıca bu çalışmada, “cimrilik” kavramı için kullanılan dil unsurlarının tarihsel ve kültürel arka planı da ele alınmış olacaktır. Böylece cimrilik kavramının Anadolu ağzları özelinde dilde ve toplumdaki yeri ile ilgili önemli bilgiler elde edilecektir.

Sözcükler arasında kurulan temel semantik ilişkiler alt anlamlılık (hyponymy), karşıt anlamlılık (antonymy) ve eş anlamlılık (synonymy) şeklinde gerçekleşmektedir. Bu semantik ilişkilerden biri olan eş anlamlılık olgusunun dilde var olup olmadığı konusu sürekli tartışılan konulardan biridir. Dilde en az çaba ilkesine göre “Dilde bir göndergeyi karşılamak için birden fazla göstergenin var olamayacağı” düşüncesi bu tartışmaların odak noktasını oluşturmaktadır. Eş anlamlılıkla ilgili yerli ve yabancı alanyazınında pek çok farklı tanım ve görüş dile getirilmiştir. Yapılan tanımlarda genellikle bu kavramın doğal dilde mümkün olmadığı üzerinde durulmakta ve eş anlamlılığın ancak “anlam benzerliği, yakınlığı, simetrik alt anlam, eş değerli sözcük dizileri” (F.R. Palmer, 1986, Saeed, 1997, Lyons, 1968) olarak ifade edilebileceği vurgulanmaktadır. Buna göre dilde eş anlamlı olarak değerlendirilen sözcük çiftleri, aralarındaki farklılıkların ve benzerliklerin derecesine ve türüne göre sınıflandırılmıştır. Eş anlamlılığın türleri üzerine pek çok dil bilimci aralarında çok ciddi farklılıklar olmasa da dil bilimciler tarafından çok sayıda tasnif ortaya konmuştur. Ancak dil bilimciler eş anlamlılıkla ilgili genellikle mutlak, bilişsel ve yakın eş anlamlılık (Cruse, 1986) sınıflandırmasını temel almaktadır. Bu tasniflerde dilde tüm bağlamlarda birbirinin yerine geçebilen -değiştirilebilen- mutlak (*absolute synonymy*) /tam eş anlamlılıktan (*total synonymy*) bahsedilmektedir. Ancak bu eş anlamlılık türünün dilde mümkün olmadığını Lyons (1996), Cruse (1986), Jackson (1988) gibi pek çok dil bilimci dile getirmektedir.

Bilişsel eş anlamlılık (*cognitive/referential synonymy*), aynı şeye gönderimde bulunmasına rağmen lehçe, üslup, tarz, duygu ve çağrışım açısından değişikliklerin söz konusu olduğu dil unsurlarıyla ilgilidir (Lyons 1981, Cruse 1986).

Yakın-eş anlamlılık (*plesionymy/near-synonymy*) ise çok benzer kavramları belirten ancak anlam olarak özdeş sayılamayacakları için küçük anlam farklılıkları sergileyen, stilistik, duygusal, çağrışımsal ve eş dizimsel anlamları farklı olan yapılar olarak tanımlanmaktadır. (Edmonds ve Hirst (2001), Stanojevic (2009).

Dil bilimciler eş anlamlılıkla ilgili genellikle yukarıdaki sınıflandırmayı temel almaktadır. K. A. Levkovskaya (1956, s. 136) ise eş anlamlı dil unsurlarını “*ideografik eş anlamlılar*”, “*stilistik eş anlamlılık*” ve “*diyalektik eş anlamlılık*” olarak üç sınıfta ele almaktadır. Ancak Cruse’un (1986) ve Levkovskaya’nın (1956) yapmış olduğu sınıflandırma çalışmamız için yararlanılabilecek en uygun sınıflandırmalardır.

Bu çalışmada, cimrilikle ilgili eş anlamlı dil unsurları üslupsal kullanım farklılıklarıyla ortaya çıkan “**stilistik eş anlamlılık**”; bölgesel farklılıkları esas alan “**bölgesel/ diyalektik eş anlamlılık**” ile ana semantik özellikleri ortak ancak ikincil semantik özelliklerdeki farklılıklara dayanan bir ilişki olan “**yakın eş anlamlılık**” türlerine göre incelenmiştir. Çalışma, *Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* başta olmak üzere ağız çalışmaları bütüncesinde oluşturulduğu için Anadolu ağızlarında cimrilikle ilgili en çok tespit edilen eş anlamlılık türü **bölgesel eş anlamlılıktır**. Bölgesel eş anlamlılık ilişkilerinin sayıca çokluğuna, farklı yörelerde kullanılan sözcük- sözcük gruplarının farklı çağrışımsal anlamları da beraberinde getirmesi, dil kullanımının sözcük hazinesi ve sözcük seçimlerinde gösterdiği farklı tutumlar sebep olarak gösterilebilir.

“Ağızlar, Anadolu’da yaşayan insanların, kimliğini, gelenek ve göreneklerini, her türlü inanışlarını, davranış ve alışkanlıkları ile kültür ürünlerini ortaya koymaktadır.” (Yaman ve Yaman, 2020, s. 142). Anadolu ağızlarında “cimrilik” söz varlığının tespitinde *Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* başta olmak üzere lisansüstü tezler ve ağız incelemelerinin yapıldığı eserler¹ taranmıştır. Cimrilik kavram alanı içerisinde belirlenen bu dil unsurları leksikal (sözcüksel) eş anlamlılık açısından incelenmiştir. Tespit edilen eş anlamlı dil unsurlarının anlamlarına, derlendiği yöreyle ilgili verilere ve kökenleriyle ilgili bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca ağızlarda cimrilik kavram alanının içerisinde tespit edilen dil unsurlarının tarihî metinlerde hangi şekillerde görüldüğünü ve bu dil unsurlarının ağızlardaki durumunu tespit etmek amacıyla tarihî metinlerin dizini ve sözlükleri taranmıştır.

ANADOLU AĞIZLARINDA “CİMRİLİK” İLE İLGİLİ

DİL UNSURLARINDA EŞ ANLAMLILIK

Anadolu Ağızlarında cimrilikle ilgili eş anlamlı dil unsurları **bölgesel, stilistik ve yakın eş anlamlılık** türlerine göre incelenmiş ve **bölgesel** ve **stilistik eş anlamlı** çok sayıda dil unsuru belirlenmiştir. Ancak ağızlarda cimrilikle ilgili dil unsurlarında **yakın eş anlamlılık** türüne rastlanılmamıştır.

Cimrilikle ilgili Türkçe kökenli dil unsurlarının (44) yanında ödünçleme yoluyla Türkçeye girmiş olan Arapça (9), Farsça (13), Ermenice (2), Moğolca (2), Rumca (1), Yunanca (1) kökenli dil unsurları da tespit edilmiştir. Ödünçlemelerin yanı sıra kökeni ile ilgili bilgi bulunamayan (29) dil unsurları da vardır. Ödünçleme yoluyla dilimize girmiş olan dil unsurlarının farklı bölgelerde uğradıkları ses ve biçim değişiklikleri sözcüklerin bölgesel

¹ Verilerin oluşturulması için incelenen kaynaklar şu şekilde sıralanabilir: Doktora tezi olarak; Hüseyin Kahraman Mutlu’nun hazırladığı *Balıkesir İli Ağızları (İnceleme- Metinler- Sözlük)* (2008), Hakan Akca’nın hazırladığı *Ankara İli ve Ağızları (İnceleme-Metin- Dizin)* (2009), Muammer Doğan’ın hazırladığı *Aksaray ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metinler- Sözlük)* (2012), Engin Gökçür’ün hazırladığı *Van Gölü Havzası Ağızları* (2012), Ali İhsan Yapıcı’nın hazırladığı *Aydın ve Yöresi Ağızları (İnceleme- Metinler- Sözlük)* (2013), Fatih Doğru’nun hazırladığı *Eskişehir İli Manav Ağızları (İnceleme- Metinler- Sözlük)* (2017) ve Murat Gök’ün hazırladığı *Osmaniye İli Ağızları ve Söz Varlığı (İnceleme- Metinler- Sözlük)* (2018) isimli çalışmalar; yüksek lisans tezi olarak ise İbrahim Özkan’ın hazırladığı *Ardanuç ve Yöresi Ağızları* (1994) ve Kazım Çıracı’nın hazırladığı *Konya İli Karapınar İlçesi Ağızları* (2019) isimli çalışmalar taranmıştır. Turgut Günay’ın hazırladığı *Rize İli Ağızları (İnceleme- Metinler- Sözlük)* (1978), Ahmet Caferoğlu’nun hazırladığı *Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar* (1994), *Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar* (1995), *Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme I* (1994) ve *Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme II* (1994), Mukim Sağır’ın hazırladığı *Erzincan ve Yöresi Ağızları (İnceleme- Metinler- Sözlük)* (1995), Tuncer Gülensoy ve Ahmet Buran’ın hazırladıkları *Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler I* (1994), Ahmet Buran’ın hazırladığı *Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları* (1997) ve Gürer Gülsevin’in hazırladığı *Uşak İli Ağızları (Dil Özellikleri-Metinler- Sözlük)* (2002) adlı kitaplar incelenmiştir.

çağrışımlar kazanmasına neden olmaktadır. Ancak bu farklılıklar dil unsurunun anlamında herhangi bir değişiklik meydana getirmediği için eş anlamlılık setleri içerisinde ayrı bir dil unsuru olarak değerlendirilmemiştir.

Toplumda korkulan, adı anılmak istenmeyen varlık ve nesnelere ile ahlaki değerlere, görgü kurallarına uymayan çirkin, kaba olay ve davranışlar örtmecelerle² ifade edilmektedir. Anadolu ağzlarında özellikle toplum nezdinde hoş karşılanmayan cimrilik kavramını ifade ederken bu olumsuzluğu pekiştirecek ifadelerde insanlar genellikle örtmecelere – kötü adlandırma- başvurmaktadır: *abdal, balyemez, çakal, dınna bitlü, etinden kesmek, gümüşgöz, hızan, hoyrat, kısmık, kıtmır, kıyımsız, kiskis, malyemez, mantıcı, sıkı, tengir, tıktık, timtimi, tutak vb.* Bu dil unsurları aynı gerçek durumları üslup farklılıklarıyla göstermekte ve bu durum dil unsurlarının çağrışımsal anlamlarını da etkilemektedir. Bu tarz insanları doğrudan işaretleyen ifadeler hem o birey hem de toplumun genel görgü kuralları için hoş karşılanan bir durum olmayacaktır. Allan ve Burridge (1988, s. 15) güzel adlandırma (*euphemisms*) ve kötü adlandırmaların (*dysphemisms*) yani çapraz varyant eş anlamlıların (*cross-varietal synonyms*) aynı ifadeye sahip olduğunu, ancak bu sözcüklerin çağrışımında farklılık göstereceğini vurgulamaktadır. Buna göre dil kullanıcısının seçimine bağlı olarak cimrilikle ilgili bu dil unsurları **stilistik eş anlamlı** olmaktadır.

Ağzılarda cimrilikle ilgili eş anlamlılık setlerinin oluşumunda cimrilik kavramının insanlar üzerindeki olumsuz algısını ortaya koyan temel sözcüklerden, ödünçlemelerden, stereotiplerden, yansıma seslerden, benzetmelerden, ikilemelerden ve argo ifadelerden yararlanılmıştır.

Derleme Sözlüğü’nde cimri/cimrilik anlamında sıfat yapan yapım eklerinin sıklıkla kullanıldığı tespit edilmiştir: +CI / +CU (*mantıcı, buçukçu, tarmıhçı, kepici, ebitçi, dımıkçı, giymıkçı, zırnıkçı*), +LI+LU (*kelikli*), +LIK/LUK (*cıvızlık*), +AK (*tutak, sünek*), +mİK / +mUK (*kısmık, kıcımuk*), +GIn / +GUn (*avgın*).

Ağzılarda cimrilik ile ilgili söz varlığı ortaya konulurken Çingene, Yahudi gibi topluluklar ile cimrilik ilişkisi öne çıkmakta ve bunu örnekleyen sözcükler de dikkat çekmektedir: *çındı, cingan, çıgañ, cehūd, abdal ve mutrib*. Bu metonomik kullanımlar Anadolu ağzlarının sözcük varlığında etnik ve dini ayrımcılığa dayalı olarak oluşmuş stereotiplerin varlığını ortaya koymaktadır.

Cimrilik, sadece Türk toplumunda değil birçok farklı toplumda da olumsuz duygu değerine sahip bir kavram olarak karşımıza çıkar. Cimrilik kavram alanında yer alan yapılar da bu olumsuz algının bir yansımasıdır. Dilde bazı kavramlar karşıtlarıyla koşuttur. Bu yüzden “cimrilik” kavramının tam olarak anlaşılabilmesi için bu kavramın karşıtı olarak kabul edebileceğimiz “cömertlik” kavramının da göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Türk dilinin tarihî metinlerinde “cömertlik” kavramı için *äsiägänçsiz* “esirgemedem, cömert, eli açık” (EUTS: 76); *eçin-* “kerem kılmak” (ETY: 791); *kerim* “kerim” (KB: 241), *aķa* “cömert, eli açık, koçak, selek,” (EUTS: 9; KB: 13; AH: II; DLT: 15); *aķalık* “cömertlik” (AH: II; (KB 14), *açın-* “ihsan etmek, ihsanda bulunmak, bağışlamak” (KB: 3); *akıla-* “selek-cömert-saymak; *seleklige-* cömertliğe- nispet etmek, seçmek” (DLT: 15); *akı* “cömertlik” (KE: 14), *cudi* “cömertlik” (KE: 154); *sehavet* “cömertlik” (KE: 542); *cud* “cömertlik, el

² Anadolu ağzlarında örtmecelerin kullanımının yoğun olarak incelendiği bir söz varlığı çalışması için bk. Yaman ve Yaman (2020).

açıklığı”(NF:96), *cumerd* (NF: 96), *cumerdlik* (NF: 96), *isar kıl-* (NF: 187), *kerim* (NF: 221) dil unsurları kullanılmaktadır.

Tarihî metinlerde cimrilik kavram alanı içerisinde *çığay*³ “fakir, yoksul” (EUTS: 61); *çıgañy* “yoksul” (IB: 52); *çıgan* “fakir, yoksul (Arguca)”, *çıgay* “fakir, yoksul” (DLT: 10); *çırguy* “fakir, cimri” (KB: 131); *suk* “ihtiras, heves, istek, iştihak, özlem” (EUTS: 212); *suk* “aç gözlü; alçak” (DLT: 539); *suk* “aç gözlü, alçak; haris, tamahkar” (KB: 408); *suk* “aç gözlü, haris” (AH: LVIII); *suñ* “tamahkar, aç gözlü”, *suñ kişi* “paragöz, açgözlü, tamahkar kimse” (CC: 558); *künäyingi* “kıskanç, hasetçi, güncü” (EUTS: 122); *küni* “kuma, kıskançlık” (DLT: 399); *azlanmak* “haset etmek, kıskanmak, çekememek” (EUTS: 29); *kıvrıkanmak* “hasislenmek, hasislik etmek, cimrilik etmek”, *kıvrıkağ* “tamahkar, hasis, eli sıkı”, *kıvrıkağlanmak* “hasislik etmek, cimrilik etmek” (EUTS: 177); *tebiz* “çorak yer; haset eden, *tebizlik(g)* “çekememezlik, haset” (DLT: 592); *tebiz* “çekememe, hased, kıskanma” (KB:437); *kirtüç kişi* “kimseyi çekemeyen ve huysuz kişi” (DLT: 333); *kirtüç* “kıskanç” (KB: 260); *yañsağucu* “kıskanan, kıskanç” (KB: 521); *kısgan-* “kıskanmak, pintilik etmek, kısmırlanmak”, *kısın-* “kısmak, cimrilik etmek; sidiği tutmak” (DLT: 21); *kısırkan-* “cimrilik” (ML: 383); *yaysa-* “ haset etmek, çekememek” (DLT: 764); *saran* “hasis, cimri” , *saranlık* “pintilik, cimrilik” (DLT: 490); *saran* “hasis, cimri, eli sıkı”, *saranlık* “hasislik, cimrilik” (KB: 382); *çırguy* “fakir, cimri” (KB: 131) *bañıl* “hasis” (AH: VII); *bañıl* “cimri, hasis” (NF: 173); *bañıl* “cimri, pinti” (ME: 37) gibi dil unsurları tespit edilmiştir.

Tarama Sözlüğünde, *cimri* “1. Soysuz, hasis, adi, değersiz, sefil, ayaktakımı, baldırı çıplak. 2. Züğürt, fakir.” (TS II: 774-775) anlamlarıyla geçmektedir.

Ölçünlü dilde “Elindeki parayı harcamaya kıyamayan, bitli, eli sıkı, ekti, hasis, kısmık, kibritçi, mıhsıçtı, nekes, pinti, sıkı, varyemez.” (TS: 371) karşılığında *cimri* (<Far. **cimri**) sözcüğü kullanılırken ağızlarda bu sözcüğü karşılayan **balyemez** (T.) (Zile-Tokat) (DS I: 512), **barunotu** (<?) (Zile-Tokat) (DS I: 535), **buçukçu** (T.) (Bahçeli, Bor-Niğde) (DS I: 777), **buruk** (III) (T.) (Eskişehir) (DS I: 802), **cındı** (T.) (Bereketli, Tavas-Denizli, İnegöl-Bursa) (DS II: 919), **cıvızlık** (II) (<çığ ‘yans.’) (Rize) (DS II: 944), **cingan** (II) (T.) (Düzce-Bolu, Yozgat) (DS II: 978), **dımıkçı**⁴ (T.) (Kayseri) (DS II: 1460), **dınna bitlü** (T.) (Ziyere-Amasya) (DS II: 1466), **ebitçi** (<?) (Türkbeyli, Mengen-Bolu) (DS III: 1658), **ekti** (II) (T.) (Devrek-Zonguldak, Tarsus-İçel, Edirne, Vize, Çavuşköy, Babaeski-Kırklareli) (DS III: 1701), **elgin** (T.) (Bozkır-Konya) (DS III: 1714), **elkit** (T.) “cimri, elinden hiçbir şey alınamayan” (Oğuz, Acıpayam-Denizli) (DS III: 1719), **gatuvaz** (T.) (Kuzköy, Akkuş-Ordu, Hacıılyas, Koyulhisar-Sivas) (DS III: 1936), **gede** (III) (T.) (Nevşehir) (DS III: 1964), **gıdıgıdı** (III) (<? T.) (Bilecik) (DS III: 2031), **gırgıt** (II) (T.) (İrişli, Bayburt, Sarıkamış-Kars, Keçek, Oltu-Erzurum) (DS III: 20561), **gırnak** (III)~ **kırnak** (V) (T.) (Abbaslık-Bilecik) (DS IV: 2477); (Büyükkabaca, Senirkent-Isparta, Bilecik) (DS III: 2060), **ğırnaz** ~**kırnaz** (T.) (Gökçür, 2012, s. 851-885), **ğismir** (T.) (Bor-Niğde, Tahanlı, Mersin-İçel) (Çıracı, 2019, s. 717), **ğıymıkçı** (T.) (İğneciler, Mudurnu-Bolu) (DS III: 2688), **gümüşgöz** (T.) (Gelendost, Şarkikaraağaç, Büyükkabaca, Senirkent-Isparta, Başpınar, Tefenni-Burdur, Çarşamba-Samsun, Trabzon, Koyulhisar-Sivas,

³ Yıldız (2007, s. 70), “çingene” sözcüğünün Eski Türkçe metinlerinde karşımıza çıkan ve Türkçe bir kelime olan “çıgañy” kelimesiyle aynı kelime olduğunu savunmakta ve “çıgañy” sözcüğünün önceleri “fakir, yoksul” anlamına gelirken; sonraları bu anlamlara “cimri, pinti, hasis; insafsız, düşmanca hareket eden” karşılıklarının da eklendiğini dile getirmektedir.

⁴ *Dımık* sözcüğü, “biraz, bir parça azıcık” anlamlarıyla *Derleme Sözlüğü*’nde geçmektedir. Cimri anlamı da bu anlam üzerinden gelişmiştir.

Köşker-Kırşehir, Bahçe, Bor-Niğde, Ermenek-Konya, Mut ve köyleri-İçel, Saray-Tekirdağ) (DS III: 2224), **karacanak** (T.) (Kirazlı, Şavşat-Artvin) (DS IV: 2641), **karadamak** (T.) (Bağlılı, Gelendost-Isparta, Çalış, Haymana-Ankara) (DS IV: 2642), **kıyımsız** (T.) (Sivrihisar-Eskişehir, Ünye-Ordu, Bayburt-Gümüşhane, Çepni, Gemerek-Sivas) (DS IV: 2857), **kızan (VI)** (T.) (Çankırı) (DS IV: 2862), **kirpinik** (T.) (Boğazlıyan-Yozgat, Erkilet-Kayseri, Niğde) (DS IV: 2882), **kotur (II)** ~**gotur** (T.) (Gümüşhacıköy-Amasya) (DS IV: 2938), **kübüz** (<?) (Konya) (DS IV: 2990), **kurkut (II)** (T.) (Erzincan) (DS IV: 3009), **kurutu** (T.) (Haçavera, Maçka-Trabzon) (DS IV: 3014), **gıtmür (II)** ~**kıtmır (I)** (<Ar. kıtmır) (Peşman, Daday-Kastamonu) (DS III: 2062), (DS III: 118), **cımhurt** (Far.) (Sivas) (DS II: 917), **abdāl⁵ (III)** (<Ar. abdāl) (Genek-Çankırı, Yozgat, Niğde ve köyleri) (DS I: 15), **avgın (II)** (<?) (Belekler, Ilgın-Konya) (DS I: 381), **cımrı** (Far.) (Bornova-İzmir) (DS II: 918), **cibinar** (<?) (Kaptanpaşa, Çayeli-Rize) (DS II: 956), **cimara (I)** (Far.) (Küçük, Zile-Tokat) (DS II: 968), **cimeker** (Far.) (Keskin-Eskişehir, Manisa) (DS II:972), **conbalak** (<?) (Şarkikaraağaç-Isparta) (DS II: 998), **cufut⁶ (I)** (Ar.) (İrişli, Bayburt, Sarıkamış-Konya) (DS II: 1009), **çakal (I)** (<Far. şağāl) (Körküler, Yalvaç-Isparta, Abaz, Tavas-Denizli) (DS II: 1041), **çipruka** (<?) (Adacami-Rize) (DS II: 1234), **çinçavat⁷** (Erm.) “bencil, açık göz (kimse)” (Merzifon ve köyleri-Amasya, Yavuz, Şavşat, Bağlıca, Ardanuç, Ersis, Yusufeli-Artvin) (DS II: 1226), (Gökçür, 2012, s. 830), /**çinçavat** (Özkan, 1994, s. 106), **damah (II)** (<Ar. tama‘) (Kangal ve köyleri-Sivas) (DS II: 1348), **gancoz** (Rum.) (Rize) (DS III: 1910), **gıptı~ gıpti** (<Ar. kıbt) (Yassıören, Senirkent-Isparta, İshaldi, Bolvadin-Afyon) (DS III:), **hasut** (<Ar. hased) (Hayati, Erbaa-Tokat) (DS III: 2301), **hımıs ~ hınıs ~hımız** (<?) “bahil, hasut” (Burhaniye-Balıkesir, Aliköy, Çaycuma-Zonguldak) (DS III: 2362); (Burunkaya-Zonguldak) (DS III: 2365); (Edremit ve çevresi-Balıkesir, Kocaköy-Çanakkale, Kurşunlu, Ezine-Çankırı) (Caferoğlu, 1994: 182), **hit (II)** (<?) (Gaziantep) (DS III: 2380), **hızan (I)** (<?) (Kadı, Gerze-Sinop, Gümenüs, Bafra-Samsun, Nıksar-Tokat, Rize, Erkinis, Yusufeli-Artvin, Ağın-Elâzığ, Arapkir-Malatya, Dadağı-Kayseri) (DS III: 2381), **horkuç (II)** (<?) (Elecik, Kalecik-Ankara) (DS III: 2411), **hoyrat (I)** (Yun.) (Gare, Ardeşen-Rize) (DS III: 2423), **ızmık (I)** (<?) (Hortu, Ereğli-Konya) (DS IV: 2477), **ızgar** (<?) (Orhanlı, Seferihisar-İzmir, Kızılelma, Bartın-Zonguldak, Çankırı, Ankara, Bodrum-Muğla) (DS IV: 2500), **imiz** (<?) (Narlidere, Buldan-Denizli) (DS IV: 2537), **itinciri (II)** (<T. + Far. encır) (Arapkir-Malatya) (DS IV: 2570), **kepici** (<?) (Şuhut-Afyon, Çöplü, Çivril-Denizli, Amasya) (DS IV: 2749), **keprem (V)** (<?) (Honaz-Denizli) (DS IV: 2751), **keskes (I)** (T.) (Malatya, Kayseri) (DS IV: 2767), **kıcımuk** (<?) (Hacıahmet, Karaköy, Düzce-Bolu) (DS IV:

⁵ “Köken olarak Arapça *bedel* kelimesinden türeyen *abdāl* kelimesi, bazen “derviş”, “kalender”, “rind” gibi tek kelimele karşılıklar şeklinde, bazen de “perişan âşık”, “gezgin derviş”, “kalender meşrep”, “derviş adam”, “korkusuz, pervasız *abdāl*” gibi diğerine göre daha belirleyici anlamları bulunan *abdāl* kelimesi Oğuz Türkçesi’nin tüm dönemlerinde bu anlamları korumuştur.” (Yıldız, 2018, s.366).

⁶ Yıldız, sözcükle ilgili “XIV. yüzyıldan itibaren Türkçede kullanılan *cehūd* kelimesi, günümüze gelene kadar bazı ses değişikliklerine (*cehūd*, *cühūd*, *cuhūd*, *cufut*, *cıfit*, *çifit*, *şifit* vb.) uğramış olup, tamamında ortak olan anlam “Yahudi”dir. Türkiye Türkçesi ağzlarına bakıldığında ise anlam çeşitliliği artmakta ve *cufut* kelimesi “yaramaz, açık göz, cimri, çingene”; *çifit* kelimesi “kötü düşünceli”, *şifit* kelimesi “yahudi”, *cıfit* kelimesi ise “çarçabuk gidip geri gelen, kötü, ahlaksız kimse” anlamlarında kullanılmaktadır” (2018, s. 365-366) şeklinde bilgiler vermektedir.

⁷ “Türkçe *çinçavat* kelimesinin, Ermenice “imansız” anlamındaki *č’nc’ahawat* sözü ve onun yerel biçimlerinden kaynaklandığını dile getirmektedir. Hristiyan iken XVI. yüzyılda İslam’a meyleden Cavax halkını, aşağılamak maksadıyla, çinçavat sıfatı, onlara Ermeniler tarafından yakıştırılmış olabileceği gibi; Ermeni Gregoryen ve Gürcü Ortodoks kiliselerinin rekabetinden kaynaklı olarak da Gregoryen Ermeniler tarafından Gürcü Ortodoks kilisesine bağlı halkı aşağılamak için de yerelde kullanılmış bir sıfat olabilir. Kelime anlamının “imansız”dan, Türkçe ağız derleme çalışmalarında “kötü huylu, cimri, bencil, kavgacı, mızıkçı, geçimsiz, yüzüstü, pasaklı, dedikoducu”ya doğru evrilmesinin sebebi, yukarıda ele aldığımız gibi, kelimenin aynı zamanda etnonim olarak da kullanılmasından dolayıdır” (Çağatay, 2019, s. 198-199).

2784), **knnetir** (<?) (Bolu) (DS IV: 2811), **kısmık**⁸ (I) (T.) (Kemal Paşa-İzmir, Düzce-Bolu, Çarşamba-Samsun, Hesinke, Merzifon -Amasya, Lice-Diyarbakır, Efsus, Elbistan-Maraş, Hacılyas, Koyulhisar, Telin, Gürün-Sivas, Pınarbaşı ve çevresi-Kayseri, Şihsami, Kadirli, Endel, Osmaniye, Faydalı, Kozan-Adana) (DS IV: 2844), **kaybana** (II) (<?) (Ordu) (DS IV: 2699), **kelikli** (<?) (Bor-Niğde) (DS IV: 2734), **lakan** (Mulumu, Ermenek-Konya) (DS IV: 3060), **lekes** (<Fa. nākes) (İğneciler, Mudurnu-Bolu, Gaziantep, Kavalı, Kadışehri, Sorgun-Yozgat, Develi-Kayseri) (DS IV: 3072), **nekes** (<Fa. nākes) (Gökçür, 2012, s. 906), **mantıcı**⁹ (Çin.) (Gürün Sivas) (DS VI: 4588), **malyemez** (T.) (İrişli, Bayburt, Sarıkamış-Kars, Yozgat) (DS IV: 3115), **mıhsıçtı** (Far.+Tr.) (Güney, Yeşilova-Burdur, Hacıfakı-Denizli, Düzce-Bolu, Samsun, Merzifon çevresi-Amasya, Bor-Niğde, Adana) (DS IV: 3182), "Görülen geçmiş zaman ekinin kalıplaşmasıyla oluşmuş, argo bir sözcüktür" (Ayverdi, 2010, s. 819), **mıkur** (<?) (Atça, Sultanhisar, Yazırlı, Nazilli, Eymir, Bozdoğan-Aydın, Erbaa-Tokat, Danışman, Fatsa, Kuz, Salman, Akkuş-Ordu, Ahi-Muğla) (DS IV: 3183), **mıtırıp**¹⁰ (I) (Ziyere, Merzifon köyleri-Amasya, Çarşamba-Samsun, Erkilet-Tokat, Uluşiran, Şiran-Gümüşhane, Afşin köyleri-Maraş, Çöplü, Gürün, Hacılyas, Koyulhisar-Sivas, Niğde, Tarsus-İçel, Muğla) (DS IV: 3194), **mıymışak** (T.) (Kütahya) (DS IV: 3195), **mızgirt** (I) (<?) (Kırşehir) (DS IV: 3196), **miğir** (<?) (Ünye-Ordu) (DS IV: 3198), **mirik**¹¹ (I) (Moğ.) (Pazar-Tokat) (DS IV: 3203), **muhanet** (II) (Ar.) (Osmancık-Çorum, Kırşehir) (DS IV: 3218), **nahıs~ nahıs ~nıhıs** (<Fa. nākes) (Amasya, Niğde) (DS IV: 3235) (DS IV: 3251), **pahal** (II) (Ar. bahıl "elinden iş geldiği halde yapmayan, savaştan, tembel.") (Kösten, Abaş, Honaz-Denizli, Küçükisa, Zile-Tokat, Yerköy-Yozgat, İskilip-Çorum, Bor-Niğde, Aslanköy, Mersin-İçel) (DS V: 3381), **panıs** (I) (<?) (İncesu, Sungurlu, İskilip-Çorum, Varyanlı-Maraş, Yanpelit, Beypazarı-Ankara, Bor-Niğde) (DS V: 3393), **phılız** (<?) (Uluğbey, Senirkent-Isparta, Harmancık, Çardı, Orhaneli-Bursa, Alpanos, Seyitgazi-Eskişehir) (DS V: 3441), **pıtırım** (<?) (Bolu) (DS V: 3451), **pipibiz** (<?) (Bayat, Emirdağ-Afyon) (DS V: 3459), **pinti~ minti**¹² (<Erm. pi'nt'i) (İncekum, Silifke-İçel) (Gökçür, 2012, s. 912) (DS IV: 3203), **sıkı** (I) (T.) (Çığırı, Dinar-Afyon, Yarıkkaya, Yalvaç-Isparta, Susurluk-Balıkesir, Fili, Biga-Çanakkale, Mudanya-Bursa, Düzce-Bolu, Samsun, Bor-Niğde, Lüleburgaz-Kırıkkale) (DS V: 3607), **sıkra** (T.) (Ankara ilçe ve köyleri, Kozan-Adana, Edirne) (DS V: 3609), **sünek** (II) (T.) (İncekum, Silifke- İçel) (DS V: 3716), **tarmıhçı** (<?) (Pazarören, Pınarbaşı-Kayseri) (DS VI: 4742), **tengir** (<?) (Ortaköy, Bor-Niğde) (DS V: 3881), **tıktıkı** (II) (T.) (İznik-Bursa, Kandıra-Kocaeli) (DS V: 3914), **timtimi** (T.) (Kuyuluk, Kozan-Adana) (DS V: 3935), **tutak** (III) (T.) (Manisa ve çevresi, Balıkesir ve çevresi, Kütahya) (DS V: 4000), **varyemez** (T.) (Bor-Niğde) (DS VI: 4094), **zehel** (IV) (<?) (Piraziz-Giresun) (DS VI: 4358),

⁸ Ünal, sözcüğün kökeniyle ilgili "Tarihî Türkçede fiilden fiil yapan işlek bir-s- eki yoktur. Ancak bu, tarih öncesi dönemde de böyle bir ekin olmadığı anlamına gelmez. Muhtemelen söz konusu ek, zamanla işlekliliğini yitirmiştir. Diğer bir muhtemel-s- türevi, Tü. kıs- fiilinde bulunabilir: Tü. kıs- "sıkmak, kısmak; azaltmak" (veya *kıs- (II) "kısa olmak") <Tü. *kı- "sıkmak; azaltmak"> EU *kı-z* "kıtlık", DLT *kız* "pinti", Osm. kıt (?) "kıtlık". Eski Uygurcada *kız* ve *kısqa* sıfatları *kız kısqa* (ud) "kıtlık (zamanı)" tamlamasında ikileme olarak görülmektedir" (2017, s. 35-36) şeklinde bilgi vermektedir.

⁹ Bir yemek çeşidi olan mantı ile cimri arasında kurulan anlam ilişkisi hamurun şekliyle ilgili olduğu düşünülebilir.

¹⁰ "Oğuz Türkçesinin tüm dönemlerinde varlık gösteren *mutrib* kelimesi "sazende, hanende, çalgıcı, çalgı çalan, şenlendiren, ıtrab eden, tarab veren, bir musiki aleti çalan kimse" anlamlarında kullanılmaktadır." (Yıldız, 2018, s. 367). Ancak *mutrib* sözcüğü ağızlarda anlam bakımından farklılıklar göstermektedir.

¹¹ Rezaei (2018, s. 25), sözcükle ilgili "*miriq* "sevimsiz, antipatik, yüzü asık", Moğ.: *murugu / mirigu* "yanlış, inatçı, hileli, bükülmüş". AzT'de *miriq* sözcüğü" çürümüş veya düşmüş durumda olan ön dişler" anlamında kullanılmaktadır." şeklinde bilgi vermektedir.

¹² Eren (1995, s. 881-882) sözcüğü "yerel ağızlarda 'cimri' olarak minti biçimi de geçer. Ağızlarda 'üstü başı pis, pasaklı' olarak da kullanılır." şeklinde açıklamaktadır.

zırmıççı (II) (Far.) (DS VI: 4381), **zibidi (IV)** (Far.) (Gölpazarı-Bilecik, Rize, Lüleburgaz-Kırklareli) (DS VI: 4386) dil unsurları vardır. Bu dil unsurları **bölgesel eş anlamlıdır**.

Ölçünlü dilde “Cimrice davranmak, pintileşmek.” (TS: 371) anlamında *cimrilik etmek* ifadesi kullanılırken ağızlarda **etinden kesmek** (T.) (Bor-Niğde) (DS III: 1798), **buğsurmak** (<?) (Bağyaka, Finike-Antalya) (DS I: 781), **gızırğalanmak** (<?) (İrişli, Bayburt, Sarıkamış-Kars) (DS III: 2070), **gumburdamak** (<?) (Körküler, Yalvaç-Isparta) (DS III: 2194) dil unsurları kullanılmaktadır. Bu dil unsurları **bölgesel eş anlamlıdır**.

Anadolu ağızlarında cimri bireyleri adlandırmak için kullanılan dil unsurları, aynı gerçek durumu üslup farklılıklarıyla göstermekte ve bu durum, dil unsurlarının çağrışımsal anlamlarını da etkilemektedir. Bu tarz insanları karşılamak için ağızlarda **malyemez** (T.) (İrişli, Bayburt, Sarıkamış-Kars, Yozgat) (DS IV: 3115), **varyemez** (T.) (Bor-Niğde) (DS VI: 4094), **karaçanak** (T.) (Kirazlı, Şavşat-Artvin) (DS IV: 2641), **karadamak** (T.) (Bağıllı, Gelendost-Isparta, Çalı, Haymana-Ankara) (DS IV: 2642), **gümüşgöz** (T.) (Gelendost, Şarkikaraağaç, Büyükkabaca, Senirkent-Isparta, Başpınar, Tefenni-Burdur, Çarşamba-Samsun, Trabzon, Koyulhisar-Sivas, Köşker-Kırşehir, Bahçe, Bor-Niğde, Ermenek-Konya, Mut ve köyleri-İçel, Saray-Tekirdağ) (DS III: 2224), **dınna bitlü** (T.) (Ziyere-Amasya) (DS II: 1466), **balyemez** (T.) (Zile-Tokat) (DS I: 512), **buçukçu** (T.) (Bahçeli, Bor-Niğde) (DS I: 777) **mıhsıçtı**¹³ (Far.+Tr.) (Güney, Yeşilova-Burdur, Hacıfakı-Denizli, Düzce-Bolu, Samsun, Merzifon çevresi-Amasya, Bor-Niğde, Adana) (DS IV: 3182), **kaybana (II)** (<?) (Ordu) (DS IV: 2699), **itinciri (II)** (<T. + Far. encır) (Arapkir-Malatya) (DS IV: 2570), **çakal (I)** (Far.) (Körküler, Yalvaç-Isparta, Abaz, Tavas-Denizli) (DS II: 1041), **abdal (III)** (<Ar. abdāl) (Genek-Çankırı, Yozgat, Niğde ve köyleri) (DS I: 15), **barunotu** (<?) (Zile-Tokat) (DS I: 535) gibi kötü adlandırmalar (*dysphemisms*) vardır. Bu kötü adlandırmalara bağlı olarak ortaya çıkan bu dil unsurları **stilistik eş anlamlıdır**.

SONUÇ

Çalışmada, Anadolu ağızlarında cimrilik ile ilgili toplam doksan dokuz farklı sözcük ve sözcük grubu tespit edilmiştir. Ağızlarda yer alan çok sayıda eş anlamlı bu dil unsurları bölgesel, stilistik ve yakın eş anlamlılık açısından incelenmiştir. Bunlar içerisinde deyimler, birleşik sözcükler ve ikilemeler de yer almaktadır. Cimrilik kavramına dair belirlenen deyimlerden; çok acı vermek anlamındaki *etinden kesmek* deyimini cimri insanların mallarını paylaştıkları ya da paylaşmak zorunda kaldıkları durumlardaki ruh hallerini ifade etmekte kullanılırken; *dınna bitlü (turnağı bitli)* deyimini ise aşırı cimrilikten yıkanmayıp turnağına dahi bit düşüren cimri birini tanımlamak için kullanılan uç örneklerdendir. Cimrilik ile ilgili birleşik sözcükler; *karaçanak, karadamak* kara renk adını içermekte ve nitelik olarak kötülük bildirmektedir. Maddi anlamda büyük rahatlık içerisinde olmasına rağmen malının-mülkünün biteceği korkusuyla malını-mülkünü yemeyen anlamında *balyemez, malyemez, varyemez*, gözünü para ya da mal hırsı bürümüş insanlar için ise *gümüşgöz* gibi kullanımlar vardır. Sözcük tekrarına dayalı ikileme *gıdıgıdı, gısgıs, kiskis* örnekleri de karşımıza çıkmaktadır.

Cimrilik, sadece Türk kültürüne ya da insanlarına özgü değil, birçok toplulukta karşımıza çıkan bir olgudur. Cömertlik-cimrilik karşıtlığı, iyilik-kötülük karşıtlığının bir yansıması olarak da değerlendirilebilir. Cömertlik, güzelliği, iyiliği; cimrilik ise çirkinliği, kötülüğü temsil etmektedir. Toplum içerisinde insanlar, sosyal ilişkilerinde cömert insanlara saygı ve sevgi

¹³ “Görülen geçmiş zaman ekinin kalıplaşmasıyla oluşmuş, argo bir sözcüktür.” (Ayverdi, 2010, s. 819).

duyarken; cimri insanlardan genellikle uzak durmakta ve onlara kötü bir gözle bakmaktadırlar. Türk toplumunda cimrilik kavramına karşı bu olumsuz algının oluşmasında elbette İslam dininin etkisi büyüktür. İnsanlar, dinî nedenlerden dolayı cimrilikten çoğu zaman uzak durmaya çalışmaktadır.

Anadolu ağızlarında cimrilikle ilgili dil unsurlarından yola çıkarak cimriliğin sadece maddi unsurlara karşı değil aynı zamanda topluma ya da toplumun bireyelerine karşı ilgi ve alaka konusunda da gösterildiği görülmektedir. Buna göre cimrilik kavramının anlam alanı genişleyerek “açgözlülük, hasetlik, eli sıkılık, bencillik, kıskançlık, tamahkârlık, kimseye yardım etmeme, pintilik, görgüsüzlük, malını yememe” gibi yeni anlamlar kazandığı görülmektedir. Sözcüğün kazandığı bu anlamlar toplumun cimrilik vasfını taşıyan insanlara bakış açısını da ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- Adler, A. (2009). *İnsanı Tanıma Sanatı*. Kâmuran Şipal (Çev.). Say.
- Arat, R. R. (1979). *Kutadgu Bilig III-indeks*. Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü.
- Arat, R. R. (1992). *Edib Ahmed Mahmud Yügneki, Atebetü'l-Hakayık*. TDK.
- Argunşah, M. ve Güner, G. (2015). *Codex Cumanicus*. Kesit.
- Ata, A. (1997). *Kısâsü'l-Enbiyâ, giriş, metin tıpkıbasım*. (I. C.). TDK.
- Atalay, B. (1999). *Divanü Lûgat-it-Türk tercümesi*. (C. I-II-III-IV). TDK.
- Ayverdi, İ. (2010). *Asırlar Boyu Tarihi Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. Kubbealtı.
- Caferoğlu, A. (1993). *Eski Uygur Türkçesi sözlüğü* (3. Baskı). Enderun.
- Caferoğlu, A. (1994a). *Anadolu Diyalektolojisi Üzerine Malzeme I*. TDK.
- Caferoğlu, A. (1994b). *Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar*. TDK.
- Cruse, A. (1986). *Lexical semantics*. Cambridge University.
- Çağatay, İ. (2019). “Çinçavat Kelimesinin Etimolojisi”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, Say: 67, s.185-204.
- Çıracı, K. (2019). *Konya İli Karapınar İlçesi Ağızları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eren, H. (1999) *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. Bizim Büro.
- Ergin, M. (1978). *Orhun Abideleri*. Boğaziçi.
- Gökçür, E. (2012). *Van Gölü Havzası Ağızları*. Yayımlanmamış doktora tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kasapoğlu, A. (2007). “Kur'an'a Göre Cimrilik- Sebepleri, Zararları ve Eğitimi”, *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XI/2, s. 329-364.
- Lyons, J. (1968). *Introduction to theoretical linguistics*. Cambridge University.
- Özkan, İ. E. (1994). *Ardanuç ve Yöresi Ağızları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Rezaei, M. (2018). İlhanlılar'dan Kalan Dilsel Miras. *Türkbilig*, 35, 17-28.

- Stanojević, M. (2009). “Cognitive synonymy: a general overview”. *Facta Universitatis Series: Linguistics and Literature*. 7. 193-200.
- Tekin, T. (2004). *İrk Bitig*. Öncü.
- Tezcan, S. vd. (2004). *Nehcü'l-ferādīs: Uşmağlarning açūq yolu (cennetlerin açık yolu)*. TDK. *Türkçe Sözlük* (10. baskı). (2005). TDK.
- Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* (2009). TDK.
- Ünal, O. (2017). “Sözde Karca” Kelimelerin Kökeni ve Türkçedeki Hurri-Urartuca Leksikal Alıntılar Üzerine”. *Türkbilig*, 34, s. 25-68.
- Yaman, S. ve Yaman, H. (2020). “Derleme Sözlüğü Bağlamında Anadolu Ağzlarında Olağanüstü Varlıklarla İlgili Sözvarlığı”. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*. 2020 Sonbahar Özel Sayı I/I. 141-148.
- Yapıcı, A. İ. (2013). *Aydın ve Yöresi Ağzları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*. Yayımlanmamış doktora tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldız, H. (2007). “Türkçede Çingeneler İçin Kullanılan Kelimeler ve Bunların Etimolojileri”, *Dil Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Say: 1 Güz, s. 61-82.
- Yıldız, H. (2018). “Türkiye Türkçesi Ağzları Örneğinde Çingenelerle İlgili Metonimik Anlatımlara Örnek Olarak “Çingene = Cimri” Algısı”. *MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt 2 Sayı 18/ Güz. 359-373.
- Yüce, N. (1993). *Mukaddimetü'l-Edeb*. TDK.

İnternet Kaynakları

<https://sozluk.gov.tr>